

รูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา
จังหวัดอ่างทอง*

PATEL ENVIRONMENTAL MANGEMENT AND CRISIS MANGEMENT IN THE
CHAO PHRAYA RIVER BASIN ANGTHONG PROVINCE

พระครูไพศาลศีลวัฒน์ ฐานจาโร

Phrakruphaisanseelawan tanajaro

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Email: narongchailopburi@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง โดยมีระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำประกอบด้วย พื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่น้ำท่วม อุทกภัยเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดจากน้ำ ในสภาพของน้ำท่วม น้ำท่วมฉับพลัน หรือน้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำลำธารทางน้ำ เข้าท่วมพื้นที่ซึ่งปกติไม่ได้อยู่ใต้อิทธิพลน้ำ หรือเกิดจากการสะสมน้ำบนพื้นที่ที่ระบายออกไม่ทัน

2. การจัดการสิ่งแวดล้อมและวิกฤตลุ่มน้ำ พบว่า ด้านการจัดการสภาพแวดล้อม ใช้แนวทางการป้องกันความเสียหายจากน้ำท่วมและการบริหารจัดการน้ำท่วม นำสิ่งก่อสร้างมาใช้ลดขนาดความรุนแรงของน้ำท่วม การป้องกันความเสียหายและการบรรเทาทุกข์ ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางสังคม (การเยียวยา) ชุมชนปรับตัวให้ดำรงชีวิตทำงานได้ตามปกติ มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาช่วยเหลือ ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ เป็นเส้นทางการค้า ใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค เพื่อการเกษตร และเพื่อการอุตสาหกรรม ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางสุขภาพ (การช่วยเหลือ) มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายการบริหารร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหา น้ำท่วม ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ วัดและจากเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3. ผลการพิจารณารูปแบบ ประกอบด้วยองค์ประกอบ ได้แก่ temple (วัด) help (การช่วยเหลือ) activity (กิจกรรม) identity (เอกลักษณ์ ตัวตน) และnetwork (เครือข่าย)

4. องค์ความรู้จากการวิจัย พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้เพิ่มองค์ประกอบทางด้านจิตอาสาเข้าไป ได้แก่ (V) = volunteer (จิตอาสา)

* Received October 21, 2022; Revised November 26, 2022; Accepted February 3, 2023

คำสำคัญ: รูปแบบ; การจัดการสภาพแวดล้อม; ภาวะวิกฤต; อุทกภัย

ABSTRACT

This research article was part of dissertation on Patel Environmental management and Crisis management in The Chao Phraya river basin Angthong Province have objectives, 1) To study the environment and the flood crisis of the Chao Phraya River Basin community Ang Thong Province. 2) To study the environmental management model and the flood crisis of the Chao Phraya River Basin community Ang Thong Province. This research was a Qualitative. By in-depth interview. It was found that:

1. Eenvironment and Flood Crisis of Chao Phraya River Basin Community Ang Thong Province consists of 1) Wet area and 2) Flood area

2. Environmental Management and the Chao Phraya River Basin Crisis It has an effect on flood protection in Ang Thong province. It was found that 1) Environmental management Apply flood damage prevention and flood management approaches. 2) In terms of social environment management (remediation) communities are able to adapt to live in flooding situations. 3) Economic environment management 4) Health environment management (Assistance) has formed a network of joint management to prevent and solve flood problems.

3. The results of the format consideration It was found that it consisted of the following components: 1) T = temple 2) H = help 3) A = activity 4) I = identity 5) N = Network

4. knowledge from research, It was found that the experts had increased the volunteer spirit component.

Keywords; Format; Environment Management; Crisis; flood

บทนำ

ประเทศไทยมีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีเป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ทั้งนี้ หากมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่มากเกินไปทั้งในมิติด้านการผลิต และการบริโภคซึ่งก่อให้เกิดของเสียและมลพิษในระดับที่เกินกว่าความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศในพื้นที่จนส่งผลกระทบต่อ

ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประเทศเสื่อมโทรมลงนั้น อาจส่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติในระยะยาวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยการมุ่งพัฒนาทางเศรษฐกิจในระยะหลายสิบปีที่ผ่านมา อาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาที่เน้นผลประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจจนขาดการคำนึงถึงความยั่งยืนของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และขีดความสามารถของระบบนิเวศที่เพียงพอ และประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรในการผลิตสินค้าและบริการยังอยู่ในระดับต่ำโดยมีการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และสร้างมูลค่าเพิ่มได้น้อยกว่าที่ควรจึงส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติของไทยเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง

ในส่วนของทรัพยากรน้ำประเทศไทยมีการพัฒนาแหล่งน้ำต้นทุนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องทั้งแหล่งน้ำผิวดิน และแหล่งน้ำใต้ดินในกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และการอุปโภคบริโภคของภาคครัวเรือนส่งผลให้มีปริมาณการใช้น้ำเพิ่มสูงขึ้นประกอบกับความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำตามธรรมชาติทั้งจากการกระทำของมนุษย์และปัจจัยตามธรรมชาติ รวมถึงความแปรปรวนของปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีทำให้มีปริมาณน้ำที่เก็บกักได้ลดลง จึงส่งผลให้ปัญหาภัยแล้งเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปี และมีแนวโน้มที่จะรุนแรงยิ่งขึ้นในขณะเดียวกันประเทศไทยยังคงประสบกับปัญหาน้ำท่วมอย่างสม่ำเสมอ แม้ในระยะที่ผ่านมาจำนวนประชากรที่ได้รับผลกระทบจะมีแนวโน้มลดลงแต่ก็ยังคงอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูง เพื่อผนวกกับสภาวะการแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศที่รุนแรงมากขึ้นส่งผลให้เกิดปัญหาน้ำท่วม อย่างไรก็ตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีมีแนวโน้มที่จะช่วยยกระดับการบริหารจัดการน้ำ และสร้างโอกาสในการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ำ อาทิ การใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ช่วยให้ประหยัดน้ำ การใช้เทคโนโลยีที่สามารถเชื่อมโยงเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตในการบริหารจัดการน้ำสูญเสียในระบบส่งน้ำ รวมทั้งการคาดการณ์สถานการณ์น้ำให้มีความถูกต้องแม่นยำมากขึ้น

เป็นที่ทราบกันดีว่า วิถีวิถีธรรมชาติมีแนวโน้มที่กระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตต่างๆ มากขึ้นทั่วทุกมุมโลก เนื่องจากการที่การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประกอบกับการที่ประชากรของโลกเพิ่มมากขึ้น จนทำให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก มีผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติหลายอย่างถูกทำลายไปเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การปล่อยมลพิษสู่ชั้นบรรยากาศพื้นดิน และแหล่งน้ำ เป็นการทำลายสมดุลของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดภาวะโลกร้อน ฝนแล้ง น้ำท่วม การพังทลายของดิน มลพิษทำลายคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม ซึ่งในท้ายที่สุดแล้วกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

สภาพปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำดังกล่าว มีสาเหตุหลักมาจากการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำที่ขาดประสิทธิภาพ และจากการใช้น้ำที่ไม่ชาญฉลาด และขาดการอนุรักษ์ การจัดการน้ำในประเทศไทยก็พบเช่นกันว่า ยังไม่สามารถแก้ไขวิกฤตน้ำได้ ทั้งที่ได้ใช้งบประมาณมากแต่พบว่าปัญหาเกี่ยวกับน้ำท่วม ภัยแล้ง น้ำเน่าเสีย ซึ่งเป็นปัญหาซ้ำซาก การแก้ไขปัญหาน้ำของรัฐอาจมีประสิทธิภาพ คือได้จัดหาแหล่งน้ำ สร้างที่กักเก็บน้ำให้ประชาชนทุกพื้นที่ได้มีผลได้ (Output) คือ การมีเขื่อน อ่างเก็บน้ำ ชลประทาน ขุดลอกคลอง หากแต่ล้มเหลวในผลลัพธ์ คือขาดประสิทธิภาพในการขาดการจัดการน้ำที่ดี ความขัดแย้งในด้านความต้องการปริมาณน้ำ ความขัดแย้งในด้านผลประโยชน์ที่ได้รับจากแหล่งน้ำ และความขัดแย้งในด้านคุณภาพน้ำที่พบในสังคมไทย ดังนี้ 1) นโยบาย และแผนงานหลักด้านการจัดการน้ำของประเทศ ขาดความมีเอกภาพ ขาดความชัดเจน ขาดความครอบคลุม ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม 2) การจัดการน้ำที่ผ่านมารัฐได้ขาดมุมมองในมิติทางสังคมศาสตร์ และขาดการมีส่วนร่วมของผู้ใช้น้ำ 3) หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการน้ำมีมากในทางปฏิบัติมักก่อให้เกิดความซ้ำซ้อน และยัง

เกิดปัญหาการติดต่อกันระหว่างหน่วยงานเสมอผลการศึกษาพบว่าการจัดการน้ำของภาครัฐที่ยังคงเป็นแบบรวมศูนย์โดยองค์กรของรัฐส่งผลต่อการจัดการน้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพทั้งที่มีปริมาณน้ำเพียงพอการจัดการของภาครัฐที่มุ่งเน้นปัญหาเฉพาะหน้าเฉพาะเรื่องเฉพาะพื้นที่ ซึ่งประชาชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านน้ำที่เผชิญอยู่ ส่วนภาครัฐจะมุ่งแก้ปัญหาด้านการใช้เครื่องมือวิศวกรรมที่ขาดการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในโครงการ และถึงแม้ประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำหลายฉบับแต่การบริหารจัดการน้ำของไทยยังมีช่องโหว่ขาดเอกภาพ และขาดกติกาที่ชัดเจนในการจัดสรรน้ำทรัพยากรน้ำส่วนใหญ่ยังอยู่ภายใต้ระบบการเข้าถึงโดยเสรีเป็นระบบที่ขาดความเป็นธรรมไม่สนับสนุนให้เกิดการใช้ประโยชน์สูงสุด และไม่เอื้ออำนวยให้มีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนหากได้มีการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการน้ำระหว่างประเทศพบว่าประเทศไทยยังล้าหลังประเทศอื่นในกลุ่มแม่น้ำโขงด้านการจัดการน้ำจากแง่มุมทางกฎหมาย และเครื่องมือการบริหารอุปสงค์ก็เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรน้ำ

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้การศึกษาจากประสบการณ์ของชุมชนที่มีความสามารถในการจัดการกับวิกฤตภัยธรรมชาติซึ่งในที่นี้เน้นไปที่วิกฤตอุทกภัยเนื่องจากในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจากภาวะน้ำท่วมอย่างรุนแรง ซึ่งผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วมในพื้นที่ลุ่มน้ำพระเจ้าพระยาเป็นไปอย่างกว้างขวางในหลายจังหวัดในภาคเหนือตอนล่าง และภาคกลางของประเทศการศึกษาถึงประสบการณ์ของชุมชนหลายแห่งในการจัดการกับวิกฤตที่เกิดขึ้นไม่ว่าในช่วงก่อนเกิด ช่วงระหว่างเกิด และการฟื้นฟูหลังการเกิดอุทกภัยจะเป็นประโยชน์อย่างมากมาสรุป และเผยแพร่แก่ชุมชนอื่นๆ ผู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการดำเนินการกลยุทธดังกล่าวที่นับวันทวีความรุนแรงขึ้น รวมถึงเป็นการบรรเทาภาระงานของหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเยียวยา และฟื้นฟูสภาพของชุมชนที่จะสามารถนำทรัพยากรไปใช้ หรือพัฒนาด้านอื่นๆ ต่อไปได้

จังหวัดอ่างทองประสบปัญหาน้ำท่วมเกือบทุกปีในหน้าน้ำหลากกระแสน้ำที่ไหลทะลักเข้าท่วมพื้นที่สร้างความเสียหายเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมากโดยเฉพาะที่ตลาดอ่างทองรวมทั้งย่านธุรกิจหลักของจังหวัดภายในเขตเทศบาลเมืองอ่างทองซึ่งได้ถูกกระแสน้ำที่ทะลักท่วมพื้นที่ข้างเคียงจนจมบาดาลมีสภาพเหมือนเป็นอ่างทองขนาดใหญ่ทำให้นายกเทศมนตรีเมืองอ่างทอง และประชาชนได้ระดมกำลังที่จะรักษาพื้นที่เศรษฐกิจเอาไว้ แต่สถานการณ์ยิ่งวิกฤตเพิ่มขึ้นเมื่อกระแสน้ำกัดเซาะแนวคันกันน้ำไหลเข้าท่วมทุ่งศาลาแดงจนมิด ต่อเนื่องมาถึงหมู่บ้านเปี่ยมสุขเพชร หมู่บ้านเปี่ยมสุข 7 และ 8 จนต้องรีบใช้รถแบคโฮสร้างคันดินล้อมเอาไว้ เพราะเกรงว่าประตูกันน้ำคลองลำท่าแดงรับแรงดันน้ำไม่ไหว และอาจจะพังทลายลง และกระแสน้ำไหลข้ามฝั่งเข้ามายังฝั่งตลาดย่านธุรกิจร้านค้าในตลาดอ่างทองได้จนต้องมีการแจ้งเตือนประชาชนในเขตเทศบาลให้เตรียมระมัดระวังถูกน้ำท่วมฉับพลันโดยให้ขนย้ายของมีค่ารวมทั้งเด็ก และคนชราไปไว้บนที่สูงเพื่อให้อันตราย นอกจากนี้ยังมีที่บริเวณถนนทางหลวงชนบทสายอ่างทอง-สิงห์บุรี ตำบลจระเข้ร้อง อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง สถานการณ์น้ำเจ้าพระยาเอ่อล้นตลิ่งขยายวงกว้างเข้าท่วมบ้านเรือนประชาชนในพื้นที่หมู่ 4 ตำบลจระเข้ร้องซึ่งบ้านชั้นเดียวน้ำเอ่อท่วมเกือบมิดหลังคา ส่วนบ้านสองชั้นน้ำก็เอ่อล้นใกล้ท่วมชั้นบนบ้านหลายคนได้ขนของมาไว้ที่บนถนนแล้วใช้โต๊ะรองตั้งไว้เนื่องจากน้ำยังคงเอ่อล้นเข้ามบบนถนนเป็นระยะทางหลายร้อยเมตร และเอ่อไหลลงคลองชลประทานที่ขนานกับถนนมีบางจุดที่คันดินคลองชลประทานพังทลายจนทำให้เอ่อล้นไหลไปยังกลางทุ่งนา และขยายวงกว้าง และเริ่มเอ่อล้นไปยังถนนสายเอเชียทางเจ้าหน้าที่ได้เตรียมนำดินมาถมกันที่บริเวณถนนทางหลวงชนบทเพื่อป้องกันน้ำเอ่อล้นขยายวงกว้างไปยังถนน

สายเอเชีย และจากเหตุการณ์ที่ฝนตกหนักทำให้น้ำท่วมขังหลายจุดในเขตเทศบาลเมืองอ่างทองทำให้เจ้าหน้าที่ต้องเร่งสูบน้ำและเสริมกระสอบทรายป้องกันจุดเสี่ยงขณะที่ชาวบ้านใน ตำบลสีร้อย อำเภวิเศษชัยชาญ เตือนร้อนหนัก น้ำจากแม่น้ำน้อยเอ่อล้นทะลักเข้าท่วมหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่ปลูกเป็นบ้านปูนพื้นต่ำชั้นเดียว ต้องอพยพข้าวของ และลูกหลานรวมทั้งสัตว์เลี้ยงมาอาศัยนอนที่ศาลาวัดหินงอกเป็นการชั่วคราวจากเหตุการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือชาวบ้านที่ถูกน้ำท่วมมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับอุทกภัยในจังหวัดอ่างทอง และบริเวณใกล้เคียง

ดังนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง” เป็นการศึกษาเพื่อศึกษาการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยาจังหวัดอ่างทองระบบจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง และสร้างเครือข่ายการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง เพื่อที่จะนำผลจากการวิจัยมาเป็นข้อมูล และผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาในจังหวัดอ่างทอง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาในจังหวัดอ่างทอง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดอ่างทอง ที่ประสบภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง จำนวน 3,052 ครัวเรือน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำชุมชน พระภิกษุสงฆ์ ชาวบ้านในจังหวัดอ่างทองที่ประสบภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง คัดเลือกโดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก ดังนี้คือ เป็นผู้ที่ประสบภัย / ปัญหาภาวะวิกฤตน้ำท่วมเมื่อเกิดอุทกภัยขึ้นในจังหวัดอ่างทอง

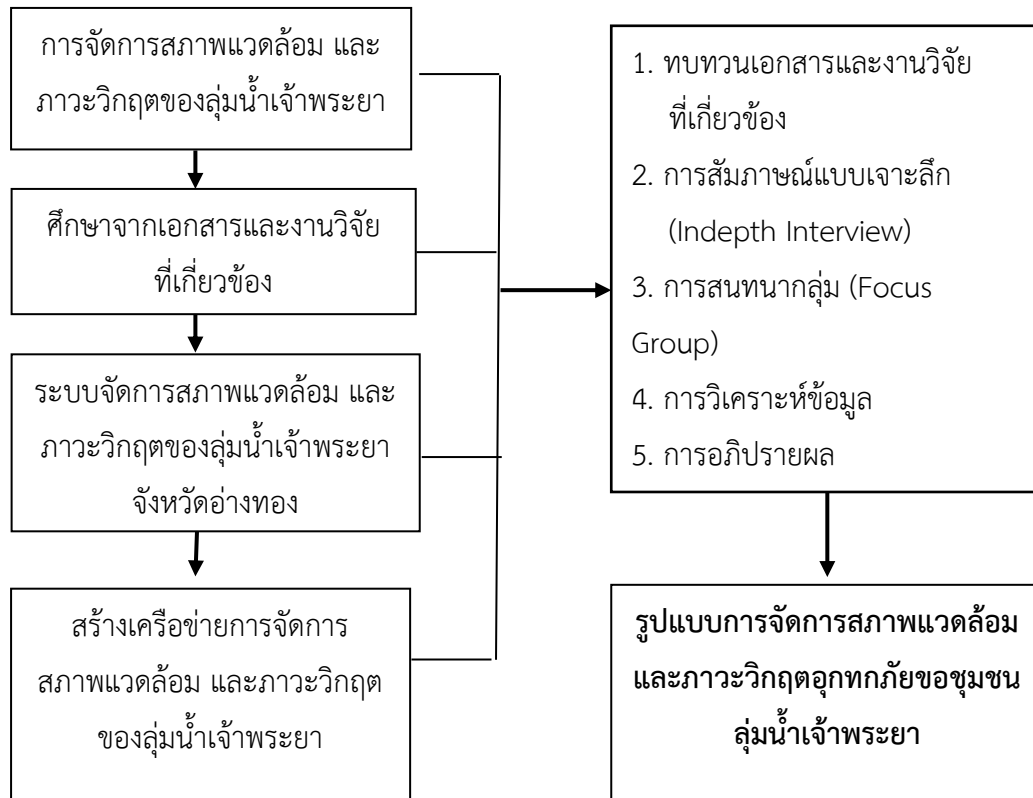
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนทั้งสิ้น 30 รูป / คน ดังนี้ 1) ผู้นำท้องถิ่น จำนวน 10 คน 2) พระสงฆ์และประชาชน จำนวน 10 คน และ 3) นักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน โดยหลักเกณฑ์การเลือกผู้เชี่ยวชาญ เพื่อเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยพิจารณาถึงการได้ข้อมูลที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง

ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง ระบบจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง และ

สร้างเครือข่ายการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของกลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง จำนวน 12 คน ดังต่อไปนี้ 1) ผู้นำท้องถิ่น 2) พระสงฆ์และประชาชน และ 3) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับระบบการจัดการสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตของกลุ่มน้ำเจ้าพระยาในจังหวัดอ่างทอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในด้านกายภาพ พบว่า ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มมีลักษณะคล้ายอ่างไม่มีป่าไม้ และภูเขาแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อยไหลผ่านมีลำคลองหลายสายในจังหวัดอ่างทอง ในฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลบ่าจากแม่น้ำลำคลองและขังอยู่ในพื้นที่โดยทั่วไปสภาพแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา พบว่า สภาพแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ชุ่มน้ำ 2) พื้นที่น้ำท่วมอุทกภัยเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดจากน้ำในสภาพของน้ำท่วม น้ำท่วมฉับพลัน หรือน้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำลำธารทางน้ำ เข้าท่วมพื้นที่ซึ่งปกติไม่ได้อยู่ใต้ระดับน้ำหรือเกิดจากการสะสมน้ำบนพื้นที่ที่ระบายออกไม่ทัน

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา การจัดการสิ่งแวดล้อม และวิกฤตลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีผลต่อการป้องกันน้ำท่วมในเขตจังหวัดอ่างทอง พบว่า

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมในขณะน้ำท่วมเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยง ไม่ให้เกิดได้แต่สามารถหาวิธีลดความรุนแรง และบรรเทาผลกระทบความสูญเสียที่จะเกิดได้โดยมาตรการป้องกัน

ความเสียหาย และบริหารจัดการน้ำท่วมเป็นการพยายามเรียนรู้ และเข้าใจในผลกระทบจากน้ำท่วมที่มีต่อชุมชน สังคม เศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำ และพื้นที่น้ำท่วม ถึงแนวทางการป้องกันความเสียหายจากน้ำท่วม และการบริหารจัดการน้ำท่วมประกอบไปด้วยมาตรการที่นำสิ่งก่อสร้างมาใช้ลดขนาดความรุนแรงของน้ำท่วม เช่น การปรับปรุงสภาพลำน้ำ การใช้อ่างเก็บน้ำ เขื่อน และพนังกั้นน้ำ

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางสังคม (การเยียวยา) อุทกภัยในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นลักษณะแบบน้ำล้นตลิ่งสาเหตุหลักๆ คือน้ำเหนือจากพื้นที่ตอนบนไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทางตอนล่างซึ่งเป็นที่ราบ ประกอบกับบางช่วงของแม่น้ำเจ้าพระยามีขนาดเล็กจนถึงเล็กมาก หรือที่เรียกว่าเป็นคอขวดการเปลี่ยนแปลงวิถีของชุมชนในลุ่มน้ำเจ้าพระยาในอดีตชุมชนสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตในสถานการณ์อุทกภัยได้อย่างสอดคล้องลงตัว และมีความสุขดำเนินกิจกรรมทำงานได้ตามปกติแต่ปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่มุ่งป้องกันมิให้น้ำท่วมมากกว่าที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับช่วงฤดูน้ำหลากพึ่งพาตนเองน้อยลงรอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ แม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายหลักที่มีความสำคัญกับประเทศไทยมาตั้งแต่อดีตที่คนไทยได้ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต และประกอบกิจการมาอย่างยาวนาน เช่น ใช้เป็นเส้นทางการค้า ใช้น้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค เพื่อการเกษตร และเพื่อการอุตสาหกรรม

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางสุขภาพ (การช่วยเหลือ) เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายการบริหารร่วมมือในการป้องกัน และแก้ไขปัญหา น้ำท่วมตามการรณรงค์ ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ วัดและจากประชาชนซึ่งมีผลต่อความสำเร็จของการป้องกันปัญหาน้ำท่วมในแง่ของการเป็นปัจจัยสนับสนุนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกิดวิกฤติการณ์มหาอุทกภัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลศึกษาวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในด้านกายภาพ พบว่า ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มมีลักษณะคล้ายอ่างไม่มีป่าไม้ และภูเขาแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำน้อยไหลผ่านมีลำคลองหลายสาย ในฤดูน้ำหลากน้ำจะไหลบ่าจากแม่น้ำลำคลองจะขังอยู่ในพื้นที่โดยทั่วไปสภาพแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยา พบว่า สภาพแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง ประกอบด้วย 1) พื้นที่ชุ่มน้ำ 2) พื้นที่น้ำท่วมอุทกภัยเป็นภัยธรรมชาติที่เกิดจากน้ำในสภาพของน้ำท่วม น้ำท่วมฉับพลัน หรือน้ำไหลเอ่อล้นฝั่งแม่น้ำลำธารทางน้ำ เข้าท่วมพื้นที่ซึ่งปกติไม่ได้อยู่ใต้อิทธิพลน้ำหรือเกิดจากการสะสมน้ำบนพื้นที่ที่ระบายออกไม่ทันทำให้พื้นที่นั้นปกคลุมไปด้วยน้ำการเกิดอุทกภัยมาจากหลายสาเหตุทั้งโดยทางธรรมชาติ และเกิดจากฝีมือมนุษย์ซึ่งอาจเกิดจากฝนตกหนักต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน ในบางครั้งอาจทำให้เกิดแผ่นดินถล่มการเกิดอุทกภัยจากน้ำทะเลหนุน เขื่อนพัง ก็เป็นสาเหตุทำให้เกิดอุทกภัยได้ซึ่งอุทกภัยทำให้เกิดความเสียหายทั้งต่อชีวิต ซึ่งทรัพย์สิน และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติรวมถึงความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจด้วยซึ่งสอดคล้องกับ วณารัตน์ กรอิสรานุกุล และคณะ พบว่า ผู้ประสบภัยปัญหาน้ำท่วมทุกปีส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณริมแม่น้ำ หรือลำคลองทำให้ได้รับผลกระทบจากน้ำล้นตลิ่งในฤดูน้ำหลากซึ่งรวมถึงพื้นที่เกษตรกรรมในที่ลุ่มต่ำอย่างไรก็ตามสถานการณ์น้ำท่วมโดยทั่วไปที่เกิดขึ้น

เป็นประจำทุกปีจะไม่มีความรุนแรงมากนักระดับน้ำท่วมมีความสูงไม่เกิน 20 ซม.ระยะเวลาการท่วมประมาณ 1 - 4 สัปดาห์จึงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบในการดำเนินชีวิตเท่าใดนักครัวเรือนในพื้นที่น้ำท่วมถึงส่วนใหญ่มีเรือ การทำการเกษตรในพื้นที่น้ำท่วมถึงส่วนใหญ่จะปลูกผัก และพืชอายุสั้นทำให้สามารถเก็บเกี่ยวได้ก่อนช่วงเวลา น้ำท่วมในบางพื้นที่มีการทำคันดินเพื่อป้องกันน้ำท่วมพื้นที่การเกษตร

2. การศึกษาสภาพแวดล้อม และภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา พบว่า ในด้านการจัดการสภาพแวดล้อม น้ำท่วมเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดได้แต่สามารถหาวิธีลดความรุนแรง และบรรเทาผลกระทบ และความสูญเสียที่จะเกิดได้โดยมาตรการป้องกันความเสียหาย และบริหารจัดการน้ำท่วมเป็นการพยายามเรียนรู้เข้าใจในผลกระทบจากน้ำท่วมที่มีต่อชุมชน สังคม เศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำและพื้นที่น้ำท่วมถึงแนวทางการป้องกันความเสียหายจากน้ำท่วม และการบริหารจัดการน้ำท่วมประกอบไปด้วยมาตรการที่นำสิ่งก่อสร้างมาใช้ลดขนาดความรุนแรงของน้ำท่วม เช่น การปรับปรุงสภาพลำน้ำ การใช้อ่างเก็บน้ำ เขื่อนและพนังกั้นน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรารัตน์ กรอิสราณกุล และคณะ พบว่า น้ำท่วมทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพย์สิน และมีผลกระทบต่อสภาพจิตใจของประชาชนมาก ทั้งนี้เนื่องจาก น้ำท่วมในปี 2554 มีความรุนแรงมากกว่าน้ำท่วมที่เคยเกิดขึ้นในอดีตการสะสมของน้ำฝนที่ตกติดต่อกันนานกว่า 1 สัปดาห์ทำให้มีปริมาณน้ำสะสมมากน้ำไหลเชี่ยว และระดับน้ำสูงการท่วมสูงในบางพื้นที่ระดับน้ำสูงกว่า 6 เมตร ประกอบกับการที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้เตรียมรับมือกับปัญหาน้ำท่วมทำให้ประสบปัญหาขาดแคลนอาหาร น้ำดื่ม และเรือ ไม่สามารถเดินทางติดต่อหรือหาซื้ออาหารได้ และสอดคล้องกับ ชูโชค อายุพงศ์ ที่กล่าวว่า น้ำท่วมเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดได้แต่สามารถหาวิธีลดความรุนแรง และบรรเทาผลกระทบ และความสูญเสียที่จะเกิดได้โดยมาตรการป้องกันความเสียหาย และบริหารจัดการน้ำท่วมเป็นการพยายามเรียนรู้ และเข้าใจในผลกระทบจากน้ำท่วมที่มีต่อชุมชน สังคม เศรษฐกิจที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณลุ่มน้ำ และพื้นที่น้ำท่วมถึงแนวทางการป้องกันความเสียหายจากน้ำท่วม และการบริหารจัดการน้ำท่วมประกอบไปด้วย มาตรการที่นำสิ่งก่อสร้างมาใช้ลดขนาดความรุนแรงของน้ำท่วม เช่น การปรับปรุงสภาพลำน้ำ การใช้อ่างเก็บน้ำ เขื่อนและพนังกั้นน้ำ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีมาตรการไม่ใช้สิ่งก่อสร้างซึ่งประกอบไปด้วยมาตรการสำหรับการป้องกันความเสียหายและการบรรเทาทุกข์ เช่น การวางผังเมือง การพยากรณ์และเตือนภัยน้ำท่วม ซึ่งโดยทั่วไปควรใช้มาตรการทั้งสองอย่างร่วมกันเพื่อประสิทธิภาพในการบรรเทาภัยพิบัติที่ดียิ่งขึ้น

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางสังคม (การเยียวยา) อุทกภัยในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นลักษณะแบบน้ำล้นตลิ่งสาเหตุหลักก็คือ น้ำเหนือจากพื้นที่ตอนบนไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาทางตอนล่างซึ่งเป็นที่ราบ ประกอบกับบางช่วงของแม่น้ำเจ้าพระยามีขนาดเล็กจนถึงเล็กมากหรือที่เรียกว่าเป็นคอขวดการเปลี่ยนแปลงวิถีของชุมชนในลุ่มน้ำเจ้าพระยาในอดีตชุมชนสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตในสถานการณ์อุทกภัยได้อย่างสอดคล้องลงตัว และมีความสุขดำเนินกิจกรรมทำงานได้ตามปกติแต่ปัจจุบันชุมชนส่วนใหญ่มุ่งป้องกันมิให้น้ำท่วมมากกว่าที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับช่วงฤดูน้ำหลากพึ่งพาตนเองน้อยลงรอคอยความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับปราโมทย์ ไ้มักัด กล่าวว่า กระบวนการ (กรรมวิธี) จัดการน้ำซึ่งโดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับการ จัดหา และพัฒนา การจัดสรรและใช้เพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ รวมตลอดถึงการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำให้คงอยู่ และมีใช้อย่างยืนยาวรวมทั้งการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากทรัพยากรน้ำทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพให้หมดได้ซึ่งการ

จัดการน้ำนั้นมักกล่าวถึงกันเสมอๆ ว่าการจัดการน้ำต้องเป็น “การจัดการแบบบูรณาการ” หรือไม่ก็ “การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน” นั้นมีหลักการสามารถอธิบายได้ว่า การจัดการน้ำอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือโดยด้านใดด้านหนึ่งแบบเอกเทศไม่สามารถแก้ปัญหาได้โดยหลักแล้วจะต้องดำเนินการให้สอดคล้องผสมผสานแบบรวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่าง ที่เรียกกันว่า “บูรณาการ” ด้วยหลายวิธีหลายเทคนิค และผู้คนในสังคมทุกชุมชนยอมรับจึงจะนำไปสู่การจัดการ หรือแก้ปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับน้ำได้อย่างสัมพันธกัน

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ แม่น้ำเจ้าพระยา ยังคงเป็นแม่น้ำสายหลักที่สำคัญ ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่ในขณะเดียวกันกลับพบว่าคุณภาพน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ พอใช้มีบางพื้นที่ที่มีคุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารจัดการน้ำของ ปธาน สุวรรณมงคล กล่าวไว้ว่า ทรัพยากรน้ำมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ เช่น ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำมีขอบเขตของการจัดการที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในการพัฒนา และอนุรักษ์ แหล่งน้ำ การจัดสรรน้ำ การป้องกันภัยพิบัติทางธรรมชาติ การป้องกันมลพิษทางน้ำ และการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งมีผลต่อการกำหนดนโยบาย และแนวทางในการดำเนินการจัดการทรัพยากรน้ำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และสอดคล้อง กับการศึกษาของ Kamjiradet ซึ่งกล่าวไว้ว่า รูปแบบในการบริหารจัดการน้ำอย่างยั่งยืนของจังหวัดอุทัยธานี จะต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนโดยอาศัยหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางสุขภาพ (การช่วยเหลือ) เครือข่ายการบริหารจัดการทรัพยากร น้ำ มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายการบริหารร่วมมือในการป้องกัน และแก้ไขปัญหา น้ำท่วมตามการรณรงค์ ขอความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ วัดและจากประชาชนซึ่งมีผลต่อความสำเร็จของการป้องกันปัญหาน้ำท่วมในแง่มุมของ การเป็นปัจจัยสนับสนุน โดยเฉพาะเมื่อเกิดวิกฤติการณ์มหาอุทกภัย เช่น ในปี 2554 ได้เกิดลักษณะเครือข่ายการ บริหารขึ้นเพื่อช่วยเหลือกัน และกันทั้งในพื้นที่ชุมชน มีทั้งเครือข่ายให้ความรู้ในการป้องกันน้ำท่วมบ้าน และการทำ เรือเครือข่ายอาสาสมัครรับบริจาคสิ่งของ เครือข่ายแจกอาหาร และสิ่งของจำเป็นในการดำรงชีวิตแต่เมื่อเหตุการณ์ ผ่านพ้นไปเครือข่ายเหล่านั้นก็ยุติบทบาทลงไปคงเหลือแต่การรวมตัวหลวมๆ เป็นครั้งๆ เมื่อมีเรื่องหรือปัญหาที่ต้อง ร่วมกันแก้ไขโดยมีฝ่ายเชิญชวนร้องขอให้ช่วยกัน จึงทำให้เกิดการป้องกัน และแก้ไขปัญหา น้ำท่วมเป็นไปแบบไม่ ต่อเนื่องไม่ยั่งยืนการแก้ไขปัญหาจึงขาดพลังเป็นภาระทางงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และกำลังคนรวมถึงส่งผลต่อ ปัญหาการสร้างความเข้าใจกับประชาชนในภารกิจป้องกันน้ำท่วม เช่น การเปิด-ปิดประตูระบายน้ำ จนก่อให้เกิด การทำลายเขื่อนกันน้ำในช่วงน้ำท่วมใหญ่ในปี 2554 ดังนั้นทางวัดท่าอิฐนำทีมงานโดยผู้วิจัยได้จัดตั้งกองทุน ช่วยเหลือประชาชนลุ่มแม่น้ำที่ถูกน้ำท่วมได้มีการแจกจ่ายสิ่งของ อาหารแห้ง เต็นท์ที่พักอาศัยชั่วคราวให้กับ ประชาชนที่ประสบภัยน้ำท่วมมีการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังให้ความสำคัญในการติดต่อประสานกับบุคคล หรือหน่วยงานระหว่างจังหวัดที่เป็นรอยต่อกับจังหวัดข้างเคียงเพื่อให้การแก้ไขปัญหา น้ำท่วมระหว่างรอยต่อ ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดซึ่งหลายครั้งปัญหาที่เกิดขึ้นมักแก้ไขได้ด้วยศักยภาพ ความเป็นผู้บริหารและความมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังแนวคิดการประสานงานที่กล่าวไว้ว่า รูปแบบการ ประสานงาน กระทำได้ทั้งการประสานงานในแบบซึ่งเป็นการปฏิบัติงานตามปกติกับการประสานงานนอกแบบเป็น กิจกรรมที่ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนอาจทำได้ในรูปของกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้การประสานงานสำเร็จด้วยดี ซึ่งสอดคล้อง กับการศึกษาของประสิทธิ์ ประครองศรีและคณะ พบว่าวิถีชีวิตในพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมมีการช่วยเหลือพึ่งพากันของ

ชาวบ้านที่ประสบปัญหา ได้แก่ การขนย้ายสิ่งของการยืมเรือการแบ่งปันอาหารน้ำดื่มและการศึกษาของ เมตตาพิวชา การปรับตัวของผู้ประสบกับปัญหาอุทกภัยซ้ำซากมีการช่วยเหลือซึ่งกัน และกันและสามารถปรับตัวให้ชีวิตมีความสุข เมื่อเกิดน้ำท่วม และไม่คิดจะย้ายหนีแต่มีปัญหาด้านสังคมที่พบคือบางคนไม่พอใจกลุ่มผู้นำชุมชน หรือเกิดความขัดแย้งในชุมชนเนื่องจากการแจกสิ่งของที่ได้อันไม่เท่ากันและเงินชดเชยต่างๆ ที่ได้รับการจัดสรรมาแจกไม่ครบทุกหลังคาเรือนสร้างความลำบากใจให้ผู้นำชุมชนองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการตั้งกฎข้อบังคับเรื่องการปรับพื้นบ้านให้สูงขึ้น และถมดินคือสูงไม่เกิน 80 เซนติเมตรจากถนนแต่ไม่มีการบังคับใช้อย่างจริงจังซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ถ้ามีการถมดินสูงมากกว่าหลังคาเรือนที่อยู่ข้างเคียงมากเกินไปหรืออาจขวางทางน้ำไหลได้

3. รูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

3.1 T = temple (วัด) เป็นสถาบันที่สำคัญประการหนึ่งในการสืบทอดหลักธรรมคำสอน และอุดมคติทางพระพุทธศาสนาไปสู่สังคมและชุมชนไทย ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ของสังคม และชุมชนไทยผูกติดอยู่กับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้นมาเป็นเวลายาวนาน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และเป็นสัญลักษณ์แห่งความมีอารยธรรมอันสูงส่งของสังคม และชุมชนไทย วัดกับชุมชนมีความสัมพันธ์เกื้อกูลต่อกันสืบเนื่องมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ในงานวิจัยนี้ วัดท่าอิฐ อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง นำโดยท่านเจ้าอาวาสพระครูไพศาลศีลวัฒน์ ฉายา ฐานจาโร นามสกุล ชุ่มชื่นดี เป็นเสาหลักในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อที่จะประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนให้การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้ที่ประสบภัยน้ำท่วม เพื่อสาธารณะประโยชน์ วัดและพระสงฆ์ต้องให้ความช่วยเหลือด้วยความตั้งใจเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนในชุมชนจึงต้องมีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลือชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางวัด และพระสงฆ์จึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องประสานขอความร่วมมือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือภาคเอกชนต้องรู้จักวิเคราะห์แยกแยะสภาพปัญหาละอุปสรรคที่เกิดขึ้นจนตกผลึกทางความคิดวางกรอบความช่วยเหลือชุมชนได้อย่างทันทั่วที่ตรงตามวัตถุประสงค์และสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับภาครัฐเพื่อให้ความช่วยเหลือสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

3.2 H = help (การช่วยเหลือ) หมายถึง เป็นเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคมที่อยู่รอบกระบวนกรโดยส่วนมากจะเกิดขึ้นหลังจากการทำกิจธุระของตนเองและครอบครัว หรือกิจกรรมเพื่อสังคม มี 2 ชนิด คือ การบริจาคเพื่อการกุศล (Corporate philanthropy) ในรูปแบบการให้เงิน และวัตถุสิ่งของให้กับสังคมโดยตรง หรือผ่านหน่วยงานต่างๆ องค์กรสาธารณะประโยชน์ต่างๆ และการอาสาช่วยเหลือชุมชน (Community volunteering) ด้วยการสนับสนุนและสร้างแรงจูงใจให้กับคนในชุมชนร่วมกันสละเวลาอาสาทำงานให้กับสังคม กิจกรรมที่เจ้าอาวาสวัดท่าอิฐได้จัดทำขึ้น ได้แก่ ผ้าป่าอิฐหินดินทราย โดยมีนายเกียรติศักดิ์ กิริรัมย์ อายุ 30 ปี พร้อมเพื่อนผู้รบบรรทุกสปีดล้อสายบุญ นำทรายถมและมอบวัสดุต่างๆ จำนวนกว่า 50 คัน รถสปีดล้อ พร้อมจัดอาหารเลี้ยง และมอบทุนทรัพย์ให้แก่ชุมชนโรงเรียนวัดท่าอิฐ โดยมีรถเครื่องเสียงนำหน้าขบวนรถสปีดล้อที่บรรทุกอิฐ หิน ดิน ทราย มาถึงโรงเรียน โดยมีคณะครูนักเรียนตั้งขบวนให้การต้อนรับขบวนสปีดล้อที่วิ่งนำอิฐ หิน ดิน ทราย เข้ามาในบริเวณโรงเรียนชุมชนวัดท่าอิฐ นอกจากนี้ทางวัดท่าอิฐได้มีกิจกรรมในการช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมด้วยเช่นกัน

3.3 A = activity (กิจกรรม) หมายถึง งานที่ทำให้เกิดผลผลิตทั้งในรูปแบบผลิตภัณฑ์และการให้บริการ โดยงานที่ทำมีการมอบหมายให้มีผู้รับผิดชอบ กิจกรรมเป็นผลพวงมาจากการผสมผสานแรงงาน เทคนิค

วิธีการ วัตถุดิบ สภาพแวดล้อมต่างๆ เข้าด้วยกันทำให้เกิดตัวผลิตภัณฑ์ และการให้บริการขึ้นมากิจกรรมจะเป็นตัวสะท้อนว่าองค์กรใดมีการปฏิบัติอะไรบ้างใช้เวลาในการประกอบกิจกรรมอย่างไรและมีผลลัพธ์อะไรเกิดขึ้นในกิจกรรมนั้นๆ กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นที่วัดท่าอิฐ เป็นกิจกรรมช่วยเหลือชาวบ้านและชุมชนทั่วไปทั้งในพื้นที่ และนอกพื้นที่ ที่ขอความช่วยเหลือมาจะเห็นได้ว่ากิจกรรมต่างๆ ที่ทางวัดมีให้เป็นกิจกรรมที่ทางวัดได้ทำกันมานานจนมีเครือข่ายเกิดขึ้นมากมายเป็นกิจกรรมที่ช่วยเหลือชาวบ้านและชุมชนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดจิตอาสาของ พระไพศาล วิสาโล กล่าวว่า การที่บุคคลมีจิตอาสา รู้จักการให้เราก็จะรับด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะมักเกิดสิ่งสำคัญกับตัวเรา คือ ความสุขที่มีมากกว่าการให้ด้วยเต็มไปด้วยความปรารถนาดี ความสุข และความภาคภูมิใจ รวมทั้งยังเป็นการทำให้ชีวิตมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับสังคมอีกด้วย

3.4 I = identity (เอกลักษณ์ ตัวตน) หมายถึง จิตสำนึกส่วนตัว และจิตสำนึกร่วมในสังคม ที่เกิดจากการนิยามตนเองว่า ตัวเองคือใคร มีความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายของการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของตนซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะตัวตนภายนอก เช่น กิริยาท่าทาง ภาษา และการแสดงออก ต่อบุคคลอื่นกับลักษณะตัวตนภายใน คือความรู้สึนึกคิด นิสัยใจคอ คตินิยม และความเชื่อในสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจอัตลักษณ์นั้นเป็นเพียงคำที่ต้องการสื่อถึงคำพูดบางประการเพื่อแสดงความเป็นตัวตนและเป็นตัวบ่งชี้ลักษณะ เฉพาะตัวบุคคล สังคม ชุมชน เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา ซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่เหมือนบุคคลอื่นๆ อัตลักษณ์ของคนในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทองก็ไม่เหมือนกับอัตลักษณ์ของชุมชนลุ่มน้ำอื่นๆ ในประเทศ

3.5 N = network (เครือข่าย) สภาวะที่จะต้องไปให้ถึงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หมายถึง ความสามารถของประชาชนในชุมชนที่ตั้งแผนปฏิบัติงานและดำเนินงานตามแผนนั้นอย่างมีประสิทธิภาพจนบรรลุจุดหมาย ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานไปถึงสถานปลายทางได้นั้นจะต้องได้รับการยอมรับ และให้การสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ประชาชนในชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน อย่างที่สองต้องมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนสามารถวัดได้ เข้าใจง่าย มีความท้าทาย มีเหตุมีผล อธิบายได้ สามารถบรรลุถึงจุดหมายปลายทางได้ และจะต้องกำหนดระยะเวลาที่แน่นอน และจะต้องได้รับคำปรึกษาจากผู้รู้ในงานนั้นๆ โดยมีการปรึกษาหารือร่วมกันภายในชุมชนตนเอง และชุมชนใกล้เคียง และจะต้องมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำที่เปรียบเสมือนคนขับรถที่จะพาท่านไปสู่ความสำเร็จอย่างปลอดภัย

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ศึกษาถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการจัดการน้ำของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง ตามสภาพทางภูมิโนเวศที่แตกต่างกันและสามารถนำมาสู่การสร้างรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรน้ำโดยผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยในพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกันตามสภาพทางภูมิโนเวศที่มีลักษณะเป็นที่ราบน้ำท่วมถึงสภาพการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายของระบบนิเวศ พื้นที่ศึกษามีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลาหลายช่วงอายุคนโดยการตั้งถิ่นฐานของชุมชนจะมีความเป็นท้องถิ่นค่อนข้างสูงเนื่องจากพื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วยหมู่บ้านล้วนแล้วแต่มีความเป็นเครือญาติเดียวกัน ชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาจังหวัดอ่างทองส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมปลูกข้าวทำการประมงน้ำจืด พื้นที่ศึกษาประสบปัญหาน้ำท่วมเป็นประจำทุกปีในฤดูน้ำหลากการปรับตัวของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาในยุคปัจจุบันเมื่อประสบปัญหาน้ำท่วมคือ การทำนาปีและนาปรัง การปลูกพืชฤดูสั้น การส่งลูกหลานไปทำงานในเขตนิคม

อุตสาหกรรมในจังหวัดใกล้เคียง ดังนั้นการค้นหารูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการน้ำของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาจะต้องอาศัยสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของคนในท้องถิ่นให้ตระหนักถึงอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่และสร้างสำนึกส่วนรวมในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างอุทกภัยในพื้นที่ชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาไม่ให้ถูกทำลายโดยทั้งจากภัยธรรมชาติ และฝีมือของมนุษย์ตลอดจนสร้างเครือข่ายการป้องกันอุทกภัยที่เกิดขึ้นทุกปีในฐานะการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อสร้างพลังทางสังคมและให้ความหมาย และคุณค่าของการจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำเจ้าพระยาโดยที่มีได้มุ่งเน้นแค่ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจแต่ต้องมองในมิติเชิงวัฒนธรรมที่จะสร้างคุณค่าและสร้างพลังในการต่อรองกับภัยธรรมชาติอย่างอุทกภัย และนโยบายและอำนาจรัฐอันจะนำมาสู่แนวทางการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง และสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยาในจังหวัดอ่างทองแห่งนี้

องค์ความรู้วิจัยและนำเสนอรูปแบบการจัดการสภาพแวดล้อมและภาวะวิกฤตอุทกภัยของชุมชนลุ่มน้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง

ผลสรุปจากผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้เพิ่มองค์ประกอบทางด้านจิตอาสาเข้าไป ทำให้สรุปรูปแบบของเครือข่ายการจัดการสภาพแวดล้อม และวิกฤตอุทกภัยของชุมชนแม่น้ำเจ้าพระยา จังหวัดอ่างทอง มีรายละเอียดดังนี้

3.6 V =volunteer (จิตอาสา) คำว่า “จิตอาสาสาธารณะ” เป็นคำศัพท์ใหม่ในทางสังคมศาสตร์ซึ่งกำลังได้รับความสนใจจากแวดวงนักวิชาการพัฒนาอย่างกว้างขวางในทางปฏิบัติเมื่อกล่าวถึงคำว่า “จิตอาสาสาธารณะ” หรืออาจจะเป็นคำอื่นๆ เช่น “จิตอาสา” “จิตสำนึกเพื่อสังคม” “จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม” “จิตสำนึกเพื่อมวลชน” ฯลฯ คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายที่ใกล้เคียงกันมากขึ้นอยู่กับผู้ใช้เช่น จิตสำนึกทางการเมืองในการสร้างประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคม จิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชนในชุมชนท้องถิ่นหรือจิตสำนึกทางสังคม เช่นการพัฒนาชุมชนหรือช่วยเหลือคนยากไร้การที่บุคคลมีจิตอาสา รู้จักการให้เราก็จะรับด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะมักเกิดสิ่งสำคัญกับตัวเรา คือ ความสุขที่มีมากกว่าการให้ด้วยเติมไปด้วยความปรารถนาดีความสุขและความภาคภูมิใจ รวมทั้งยังเป็นการทำให้ชีวิตมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งดีๆ ให้กับสังคมอีกด้วยในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น จิตสำนึกเพื่อส่วนรวมหมายถึง จิตที่ประกอบด้วยความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลหรือความคิดที่มุ่งที่จะทำแต่ประโยชน์เกื้อกูลทั้งแก่ตน และผู้อื่นตลอดจนสาธารณะทั่วไป โดยมีเมตตาจิต (ปรารถนาดี) และกรุณาจิต (ความคิดร่วมด้วยช่วยแก้ปัญหา) เป็นพื้นฐาน ผู้ที่ปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมให้เจริญงอกงามในจิตใจได้มากเพียงใด ย่อมสามารถแก้วิกฤตปัญหาความเห็นแก่ตัวทำให้เป็นคนเสียสละอุทิศตนทุ่มเททำงานเพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวมได้มากเพียงนั้นการปลูกจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมตามวิถีแห่งพุทธธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติตาม “หลักสังคหวัตถุธรรม / หลักแห่งการสงเคราะห์” 4 ประการ กล่าวคือ 1) ทาน คือการให้เอื้อเฟื้อแผ่สละ แบ่งปันสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำ สักสอน ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหการแย่งอาหารที่อยู่อาศัย คู่สังวาส อำนาจในสังคมส่วนรวมได้ 2) ปิยวาจา กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวาน สมานไมตรี ทำให้เกิดความรักความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน สามารถช่วยแก้ไขปัญหความขัดแย้ง 3) อตถจริยา การชวนช่วยช่วยเหลือกิจการหมู่คณะ ดูแลรักษาสมบัติส่วนรวม และบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์ และ 4) สมานัตตตา ประพฤติตนให้เหมาะสมแก่ฐานะและภาวะที่ดำรงอยู่ ปฏิบัติหน้าที่

ในฐานะสมาชิกของสังคมให้ถูกต้อง มีการกล่าวว่า “วัตถุยิ่งเจริญ คนยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น” วิกฤตปัญหานี้สามารถแก้ไขได้ด้วยการปลูกจิตสำนึกที่ดีเพื่อส่วนรวม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1. ฝ่ายบริหารจัดการน้ำที่อยู่ในพื้นที่ควรมีการวางแผนการระบายอย่างมีประสิทธิภาพ และประสานงานกับผู้นำชุมชนในการระบายน้ำให้สัมพันธ์กับระดับน้ำที่ท่วมในชุมชน
2. ชุมชนมีการวางแผนในการป้องกันน้ำท่วมในภาพรวมทั้งชุมชน เช่น การทำแนวป้องกันน้ำรอบหมู่บ้าน การทำกำจัดสิ่งกีดขวางทางน้ำไหล และการสร้างทางน้ำไหลและแหล่งรับน้ำ
3. การช่วยเหลือประชาชนมีการจัดหาเรือในการเดินทางของประชาชนเพียงพอ และการแจกข้าวกล่องและถุงยังชีพให้ถึงบ้าน เพราะบางแห่งน้ำท่วมลึกและน้ำไหลแรงเดินทางมารับลำบาก และจัดหาให้เพียงพอกับความต้องการของประชาชน

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาระบบระบายน้ำที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้มีการวางแผนการระบายน้ำโดยไม่กระทบกับประชาชนที่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำ
2. ควรเพิ่มขอบเขตในการศึกษาประเภทต่างๆ ของการเกิดอุทกภัยเพื่อให้ทราบถึงปัญหาผลกระทบที่ได้รับ เพื่อที่จะได้มีการวางแผนรับมือเมื่อเกิดอุทกภัยนั้นๆ ในอนาคต

บรรณานุกรม

- ชูโชค อายุพงศ์. (2560). **มาตรการบริหารจัดการภัยน้ำท่วม**. หน่วยวิจัยภัยพิบัติทางธรรมชาติ ภาควิชาวิศวกรรมโยธา คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ดิเรก อาสาสินธ์. (2551). สาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงสามพัน อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์. รายงานการศึกษาอิสระ ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2540). **การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ**. รายงานการวิจัย โครงการปรับภาคราชการสู่ยุคโลกาภิวัตน์.
- ประสิทธิ์ ประครองศรีและคณะ. (2551). รายงานผลการศึกษาเพื่อพัฒนาเรื่องวิถีชีวิตในพื้นที่ประสบภาวะน้ำท่วมซ้ำซาก กรณีพื้นที่ลุ่มน้ำชีตอนล่าง อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยและพัฒนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำแบบบูรณาการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คณะเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สนับสนุนการวิจัย, 2546), หน้า 23.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. (2566-2570). ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570).

พระไพศาล วิสาโล. (2550). **เติมเต็มชีวิตด้วยจิตอาสา**. กรุงเทพฯ: เครือข่ายพุทธิกา.

มิ่งสรรพ ขาวสะอาด, แนวนโยบายการจัดการน้ำในประเทศไทย, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุน

เมตตา ฌิวข้า. (2549). **การปรับตัวของผู้ประสบกับปัญหาอุทกภัยซ้ำซาก: กรณีศึกษาชุมชนบ้านหาดสวน**

ยา อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาสังคม เพื่อการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

วนรัตน์ กรอิสานกุล และคณะ. (2556). **โครงการ แนวทางการวางแผนด้านผังเมืองเพื่อรองรับความ**

เสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ: กรณีศึกษาปัญหาน้ำท่วมและแนวทางการจัดการน้ำท่วมใน เขตผังเมืองรวมพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปีงบประมาณ 2554.

วันน้ำโลกเตือนทั่วโลกผจญภาวะขาดแคลนน้ำขั้นวิกฤติ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.dwr.go.th/news/detail.php> [10 มกราคม 2561].

มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.seub.or.th/libraryindex/dam/dam-020.html> [12 มกราคม 2561].

Karnjiradet, T. (2019). A Model of Community Participation in Water Management in Uthai

Thani Province according to the Philosophy of Sufficiency Economy. **Journal of MCU Peace Studies**. 6(2), 537-552.